

РІВНІ ТА ТИПИ ДИСКУРСУ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Юрій Тишкун

Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії 7.09.2015 р., прийнята до друку – 12.10.2015 р.)

© Тишкун Ю., 2015

Аналізується дискурс глобальної політики як її "тексту", його змісту і особливостей, складових. В основу праці покладено адаптацію ідей про дискурс Р. Барта, М. Фуко, Т. ван Дейка до глобальної політики. Стверджується, що дискурс як "мова" глобальної політики опосередковує і формує уявлення про це явище – як наукові, так і повсякденні, містить усю наявну інформацію про нього. Цей дискурс формується структурою "мови" глобальної політики і її соціальним контекстом, а також когнітивними схемами індивідів, які сприймають інформацію, їх "суперструктурами".

Ключові слова: глобальна політика, "світова" політика, дискурс, дискурс-аналіз, методологія.

LEVELS AND TYPES OF GLOBAL POLICY DISCOURSE

Yuriy Tyshkun

The article analyzes the discourse of global politics as "text" and "language" of its content and features along with its components. The work is based on the ideas of R. Barthes, M. Foucault and T. Van Dijk on the discourse concerning global politics. Discourse as "language" of global politics is considered to create certain apprehension about the phenomenon in both aspects: scientific and casual. Moreover, it contains all the necessary information. This discourse is shaped through the structure of global politics "language", its social context and cognitive schemas of individuals who perceive information about global politics, their "superstructures" in other words. S. Huntington marks that languages of former imperialistic powers (e. g., English, Chinese, French, Spanish, Arabic, Russian ones) are the most significant for formation of the "global" discourse of "World Politics".

The discourse of global politics is based on separate texts which exist as autonomous objects. The philosophers, historians, culturologists, political scientists and representatives of other social and humanitarian sciences describe those and other texts about "Global Politics" as the product of certain subjects (individuals) created under special social conditions and in a certain cultural and historical situation.

In the broad sense, the discourse of global politics appears to be implemented in stereotypical vision of global public opinion and its sources such as global media and communication.

This discourse, in the narrow sense, is the reflection of global politics in the context of scientific and philosophical discourses about it. The discourses are aimed at investigation through social and humanitarian methods, philosophy, as well as realizing, exploring, and understanding of its essence.

According to the terminology by R. Barthes, there are such kinds of elements of the global politics discourse as its reflexive consecutive interpretation of "meta" global policy which, in its turn, can be defined as an artificial symbolic description of an object: 1) scientific, 2) philosophical, 3) ideological (mythological) discourses. All those types of the "meta-language" discourse are similar and interconnected, but not identical. Each of those types of discourse is built according to its "genre" by usual standard procedure, "superstructure" (according to the terminology of T. Van Dijk).

Key words: global politics, "world" politics, discourse, discourse analysis, methodology.

Глобальна політика існує з часу Великих географічних відкриттів європейців (XV ст.) і досліджується щонайменше з кінця XIX ст. Однак осмисленню дискурсу глобальної політики досі приділяється недостатньо уваги політологів-теоретиків. Більше того, з огляду на оманливу інтуїтивну зрозумілість поняття "дискурс глобальної політики", досі не існує його чіткого формулювання, а його зміст не визначений.

Проблема політичного дискурсу активно і широко досліджується на Заході, про що свідчать як класичні праці М. Фуко, Р. Барта, Т. ван Дейка, Ш. Муффа і Е. Лаклау, так і праці їх численних послідовників, особливо у рамках критичної школи дискурс-аналізу. Утім дискурс нерідко досліджується не через дискурс-аналіз, а з використанням інших методів. При цьому, як відзначає О. Моргун, успіхів у дослідженні дискурсу переважно досягають не

політологи, а представники інших соціогуманітарних наук (соціології, психології та ін.) [14]. Попри наявність праць щодо політичного дискурсу в Україні (Р. Попова, А. Романюка і А. Зайця, Я. Чайковського, О. Поспелової, А. Габардина та ін.) і Росії (Ю. Левшенко, Д. Нежданова та ін.), обидві національні школи політичної науки у дослідженні цього явища досі не вийшли поза межі “парадигми освоєння” термінології, теоретичних і методологічних напрацювань західних шкіл політології. Цим пострадянська політична наука відрізняється від суміжних дисциплін – соціології та психології, представники яких успішно досліджують дискурс, зокрема у Росії [3, 7].

Вважаємо, що аналогічною є ситуація і в дослідженні дискурсів політики глобальної (як і “світової”, міжнародної чи транснаціональної) політологами-міжнародниками російської і української національних шкіл. Так, про аналіз “дискурсу міжнародних відносин” і міжнародної політики, але не глобальної (чи світової) політик як елемент рефлексивістського постмодерністського напрямку досліджень згадали П. Циганков і М. Лебедева [19, с. 18–20; 11, с. 45], геополітичну лімологію у контексті дискурсу геополітики і сучасної “світової” політики розглянув В. Колосов. Своєю чергою, А. Богатуров відзначив, що теоретичний дискурс “світової політики” у політологів-міжнародників англосаксонських країн невіддільний від дискурсів міжнародних відносин і “американської імперії”, синонімічний їм через відсутність на Заході розрізнення конститутивних для дискурсу понять “світова”, глобальна політика і міжнародні відносини. Натомість в середовищі російських політологів-міжнародників існує окремий дискурс “світової” політики, стверджував А. Богатуров, визначений набір його сюжетів і тем, що “підсвідомо” підштовхує учасників цього дискурсу до “інтуїтивно-ліберального” розуміння світополітичної проблематики”, однак при цьому відсутнє базове і робоче визначення основного для дискурсу поняття “світова політика” через невпорядковане вживання терміна у західній і російській школах політичної науки [13, гл. 3, 6].

О. Кукарцев, який розглянув елемент дискурсу глобальної політики – дискурс глобального управління, відзначив його витоки (1990 р.), джерело (теорію міжнародних режимів), значення для деконструкції існуючих дискурсів міжнародних відносин і “світового” уряду, однак вказав на відсутність чіткого визначення конститутивного для дискурсу поняття “глобальний уряд” [10].

М. Гнатюк, який розглянув акторів світової політики у контексті теоретичного дискурсу реалізму та лібералізму як парадигм міжнародних відносин [4], не дав визначення ні дискурсу “світової”, ні глобальної політики.

Своєю чергою, Т. Пода зробила спробу визначити дискурс світової політики у руслі тези

Е. Лаклау і Ш. Муфф про дискурсивність усіх соціальних практик – як взаємодію учасників світового політичного процесу, яка за допомогою вербальних і невербальних засобів політичної комунікації дає змогу приймати рішення стосовно визначення стратегії розвитку світової спільноти. Вона співвіднесла “дискурс”, “політичний дискурс” і “дискурс світової політики” як загальне, особливе та одичне. Утім дослідниця ототожила світову політику і “систему міжнародних відносин” [17], не давши прямої відповіді про співвідношення дискурсів “світової” і глобальної політик та міжнародних відносин.

Є. Павлова зупинилась на глобальному політичному дискурсі, як глобальному, багатомовному, дисгармонійному, інтерцивілізаційному, публічному (масовому) дискурсі, який формують глобальні ЗМІ не з інтернаціоналізованих політичних термінів, а з емоційно-оцінкової та ідеологічно-забарвленої лексики, пов’язаної із етнокультурними феноменами, політичними інтересами та ідеологічними установками, які спричиняють неправильну і неповну передачу інформації у глобальному масштабі [15]. Утім з роботи дослідниці незрозуміло, чи дискурс глобальної політики і глобальний політичний дискурс одне й те саме і чи належить науковий дискурс про глобальну політику до глобального політичного дискурсу.

Зі сказаного можна зробити висновок про те, що визначення “дискурсу глобальної політики” відсутнє, а його зміст докладно не проаналізований.

Мета роботи – розглянути дискурс глобальної політики. Зазначена ціль роботи зумовлює такі її завдання: 1) виявити елементи дискурсу глобальної політики; 2) визначити його особливості; 3) окреслити типи дискурсів глобальної політики.

Глобальну політику у межах ідей Н. Косолапова можна визначити, як “особливу сферу діяльності”, “в якій і через яку соціум... 1) виробляє [приймає і змінює] (politics) правила своєї (само)організації ...; 2) вирішує найважливіші питання практичного застосування правил (policies) ...; 3) в процесі цієї діяльності відбувається розвиток соціуму і його політичної сфери (інститутів, права, громадянського суспільства та ін.)” [9, с. 92–109]. У такий спосіб остання постає як глобальна боротьба за владу (в розумінні К. Шмітта і М. Вебера), формування планетарної політичної спільноти (політії) у межах людства, і як реалізація глобальних політичних курсів в окремих сферах життя людства, зокрема, розроблення правил поведінки для нього і окремих сфер його діяльності.

У руслі такого визначення дослідження глобальної політики виявляється “всього лише” збором, систематизацією, аналізом і поясненням фактів, які описують згадані три виміри політики

глобального рівня у межах позитивістського бачення науки. Утім проблема субдисципліни “глобальна політика” (яку частина дослідників ототожнює із “світовою політикою”) полягає у тому, що вона не є точною чи природничою наукою, яка безпосередньо має справу з досліджуванним явищем під час емпіричного дослідження, зокрема й експерименту, а є соціально-гуманітарною дисципліною. Усі соціально-гуманітарні науки, зокрема, політичні науки і глобальна політика як їх субдисципліна, є виключно семіологічними (знаковими системами), які подають інформацію про свій об’єкт і предмет дослідження як про “знаки”-феномени, а не реально існуючі, безпосередньо спостережені й експериментально доведені явища. У цій якості наукова субдисципліна “глобальна політика” реально має справу не так із планетарним соціумом, як з реальним об’єктом дослідження і “глобальною владою” в його межах як предметом аналізу, а з опосередкованими науковою мовою (“метамовою”, за Р. Бартом [2, с. 12, 21–23]), уявленнями про цей об’єкт і предмет. Звідси глобальна політика як наука, має справу не із опрацюванням кількісних даних математичними методами, а із використанням якісних методів для опрацювання “знаків” – описів реальних об’єктів-явищ, з якими вона має справу, замість самих цих явищ. Це зумовлено джерелом інформації, з якого дослідники глобальної (чи як її називає Д. Песков – “світова”) політики “черпають” свої дані: “світовий інформаційний простір”, в якому “відображаються світові політичні процеси” – напряду або опосередковано, будучи “відображеннями відображень”, впливаючи у такий спосіб на політичну дійсність [16, с. 157].

Ситуація опосередкування зумовлюється тим, що глобальні “суспільство” і “політика” як реальні об’єкти і в науковій мові глобальної політики (метамові), і в повсякденній мові та публіцистиці (літературі) постають, як “означуване” або сенс (в термінології Р. Барта), тоді як терміни глобальної політики є виключно словами, які мають сенс, коли “означають” описуване ними явище. Реальне явище і термін, який його описує, за Р. Бартом, не можуть бути рівними, а є всього лише “еквівалентами” одне одного. Отже, на практиці субдисципліна глобальна політика, як і політичні науки загалом, має справу не з самим явищем, а із “знаком”. Останній є наслідком конвенційної кореляції, об’єднання чи, точніше, асоціації об’єкта і слова, яке його позначає [2, с. 76–81], або єдності означуваного і того, що означає [5], і ширше – з мовою, яка є проміжною ланкою між зовнішнім світом та людиною [18, с. 200].

Отже, дисципліна “глобальна політика” має справу не з реально існуючими соціальними явищами, як частиною зовнішньої щодо науки реальності, а з образами (знаками) глобальних суспільства і політики

та їх описами в мові, тобто дискурсом – комунікативною дією чи “мовою, заглибленою в життя” (за лінгвістичним тлумаченням Н. Арутюнової [1]), або структурованою, раціональною, логічною мовою (за філософським, декартівським, тлумаченням дискурсу) [6; 8]. Щонайбільше визначення ідентичності глобальних “суспільства” і “політики” та їх складових, їх осмислення і конституювання як об’єктів наукового дослідження неможливе поза дискурсом, зокрема, науковим дискурсом про політику. Оскільки, за Е. Лаклау і Ш. Муффа, внаслідок подолання опозиції між “світами” “реальності” (в нашому випадку глобальної політики) і “думки” (політичних наук і конкретно глобальної політики та(чи) теорії міжнародних відносин – Ю. Т.) дискурс (науковий – Ю. Т.) перестає визначатись через функцію медіатора між розумом і зовнішнім світом, а стає первісною областю під час визначення ідентичності останніх [5].

Відштовхуючись від тези Є. Шейгал про те, що будь-який матеріал, у якому йдеться про політику, потрібно називати “політичним дискурсом” [Цит. за: 18, с. 204], до глобального політичного дискурсу можемо зарахувати будь-який матеріал про політику планетарного рівня. При цьому потрібно припустити, що такі матеріали існують фактично в усіх мовах планети, втягнених глобалізацією в соціальні, зокрема, політичні взаємодії. Однак найістотнішими для формування власне “планетарного” дискурсу “глобальної політики”, а не його локальних дискурсів, найважливішими для наукової рефлексії цього явища є саме відзначені С. Гантінгтоном мови колишніх імперіалістичних держав (англійська, китайська, французька, іспанська, арабська, російська) [21, с. 85]. Саме ці мови володіють науковими і філософськими “метамовами” для осмислення і описання феномену глобальної політики.

Своєю чергою, на основі форм політичного дискурсу, відзначених Н. Кондратенко [18, с. 203, 204], можемо вирізнити такі форми дискурсу глобальної політики: усний та писемний, мисленний (інтеріоризована мова); за мовцем: адресно прямий та опосередкований; за метою: інформативний, спонукальний, іміджевий, мотиваційний, експресивний; за адресатом: особисто та масово адресований; за сферою функціонування: радіо-, телевізійний, газетно-журнальний тощо. Так, усним глобальним політичним дискурсом є інтерв’ю з політиками – членами глобальної еліти – носія “культури Давосу” (в термінології С. Гантінгтона [21, с. 76, 77]), їхні промови, офіційні заяви, а політичні тексти, оприлюднені через глобальні ЗМІ, можна зарахувати до письмового політичного дискурсу. За А. Романюком [18, с. 208], до глобального політичного дискурсу можна зарахувати публічні виступи політиків (Б. Обама в арабських і африканських країнах, на глобальних форумах), заяви

політиків, політичних оглядачів та коментаторів щодо глобальних подій і проблем, публікації у глобальних ЗМІ (BBC, Sinchua, Al-Jazeera, CNN та ін.), матеріали спеціалізованих видань, що мають справу з різними аспектами політики (Stratfor, Foreign Affairs, Financial Times).

У застосуванні до сучасності як основного “рівня аналізу” глобальної (чи “світової” за Д. Песковим) політики [16, с. 156, 157] дискурс глобальної політики у широкому розумінні виявляється втіленим у стереотипних уявленнях глобальної громадської думки і її джерел – глобальних засобів масової інформації та комунікації. У такому випадку її аналіз зводиться як до її кількісного і якісного аналізу з метою виявлення думок людства про сучасний баланс сил у глобальній політиці, так і перспективи його зміни тощо.

Дискурс глобальної політики – це сукупність текстів різного рівня про політику у межах планети, які відображають існуючі уявлення про неї, поширені у глобальному суспільстві: як масові, так і елітарні (носіїв глобальної “культури Давосу”); нереклексивні повсякденні, в т. ч. публіцистичні та конспірологічні, міфологічні, і рефлексивні – наукові, зокрема, філософські. Цей дискурс ми можемо трактувати як уявлення про глобальну політику, які існували в минулому як частина історії політичної думки, сучасні уявлення про глобальну політику – глобальна громадська думка і есхатологічні, або футурологічні уявлення про ідеальне або катастрофічне політичне майбутнє людства.

З т. зв. прихильників філологічного тлумачення дискурсу зазначену сукупність текстів про глобальну політику можна ототожнити із політичним виявом мовної діяльності, вписаної у контекст суспільства планети; це усі види використання мови у межах практик глобальної політики і її наслідок – “текст” про глобальну політику. Своєю чергою, з т. зв. прихильників філософсько-історичного тлумачення дискурсу останній постає як чітка послідовність висловів на тему глобальної політики, в яких одна теза щодо явища логічно впливає з іншої; як методично-дисциплінована мова про глобальну політику. Це розуміння дискурсу насправді є різновидом попереднього, оскільки послідовний текст-роздум про глобальну політику є різновидом текстів про неї загалом.

Дискурс глобальної політики включає окремі тексти про глобальну політику як автономні об’єкти, які аналізують філологи, дослідники політичної лінгвістики, і ці (та інші) тексти про неї, як продукт певних суб’єктів, створених у конкретних соціальних умовах та культурно-історичній ситуації, які досліджують філософи, історики, культурологи, політологи та представники інших соціогуманітарних наук.

Відзначений дискурс у вузькому розумінні є рефлексією глобальної політики, як науковий і філософський дискурси про неї, спрямовані на її дослідження методами соціогуманітарних наук і філософії, виявлення, пізнання і розуміння її суті.

Дискурс глобальної політики є внутрішньо гетерогенним і включає гегемоністський (владний в термінології М. Фуко) і альтернативні йому (в термінології Е. Лаклау і Ш. Муффа) дискурси. Перший з них відтворює торжество певної (у сучасний період неоліберальної – за Е. Лаклау) концепції (по суті – парадигми – Ю. Т.) глобальних реальності, соціуму, політики, тоді як останні є оскарженням домінуючої концепції реальності, боротьбою з її ідеями. Таким альтернативним дискурсом донедавна був “лівий” дискурс, на нашу думку, втілений в анти- і альтерглобалізмі. Однак він зник через його “розсіювання”, а ультраправі, антисистемні дискурси не є йому конкурентами. Через відсутність протистояння “правого” і “лівого” проєктів розвитку людства, втілених у відповідних дискурсах, глобальне суспільство перебуває в умовах пост-політики. Утім за М. Фуко, Е. Лаклау та Ш. Муффа, виявити об’єктивні причини гегемонії неоліберального дискурсу глобальної політики над її альтернативними дискурсами неможливо. Ці дослідники, як постмодерністи, вважають його перемогу, до певної міри випадковою. З огляду на це, дослідження усіх існуючих від часу появи самого явища глобальної політики її гегемонійного і альтернативних дискурсів, їх змісту, особливостей становлення, розвитку і зникнення можливе лише у межах, запропонованих М. Фуко методів генеалогії і “археології” знання.

Елементами дискурсу глобальної політики як її рефлексивного послідовного осмислення є такі типи “метамови” глобальної політики, як штучного, символічного опису об’єкта (в термінології Р. Барта): 1) науковий, 2) філософський, 3) ідеологічний (міфологічний) дискурси. Усі ці типи дискурсів-“метамов” є близькі і пов’язані між собою, але не тотожні. Кожен з цих типів дискурсу відповідно до його “жанру” вибудовується за притаманною йому стандартною схемою, “суперструктурою” (в термінології Т. ван Дейка). Спільною ознакою цих дискурсів є наявність у них подібних структурних елементів – уявлень про ідеальну форму організації людства, суб’єктів глобальної влади, її цілі і мету, особливості.

Зокрема, науковий дискурс глобальної політики як вищий авторитет щодо інших дискурсів “нейтральний рівень мови” (в термінології Р. Барта) використовує мову як “зряддя” дослідження явища глобальної політики, її нереклексивного “тексту”, і так зберігає дистанцію до неї.

Філософський дискурс глобальної політики відрізняється як найвищий рівень лексичної абстракції щодо зазначеного феномена, який оперує

філософськими термінами, пов'язаними з узагальненим описом глобального суспільства і його політичної сфери, можливостями та способами їх пізнання, підходить до зазначеної проблеми з позиції, за якою філософія – це “раціональна самосвідомість людства, наслідки його прагнень збагнути глибинні основи буття і місце людини у світі” [Цит. за: 20, с. 117]. Відмінність філософського дискурсу глобальної політики від наукового полягає в інтуїтивності першого, його вкоріненості у глибинах “мовленнєвої стихії” (перехідної ланки між неформованими інтуїціями початкового світосприйняття та закінченими філософськими теоріями) [20, с. 117]. Будучи інтуїтивним і закоріненним у мовній стихії, філософський дискурс глобальної політики у чомусь є ближчим до повсякденного (масового) й ідеологічного дискурсів глобальної політики, в т. ч. міфологічного та конспіративного, які мають аналогічні корені, на відміну від наукового дискурсу аналізованого явища. Хоча філософія глобальної політики й виступає найвищим рівнем абстракції для досягнень наукового пізнання зазначеного феномена.

Своєю чергою, ідеологічний (міфологічний) дискурс глобальної політики відображає панівну у глобальному суспільстві ідеологію, її “ліві” альтернативи і антисистемний ультраправий дискурс (принаймні у західному “світі”-цивілізації). Цей дискурс ми можемо ототожнити із описаною І. Валлерстайном геокультурою, втіленою в ідеологіях лібералізму, консерватизму і соціалізму. Відзначений ідеологічний дискурс, який Р. Барт визначає як прихований рівень дискурсу сучасного буржуазного суспільства [2, с. 18], містить у собі міф як повідомлення, скероване на зміну глобальної реальності, її узгодження з оглядами носія-творця міфу. Саме міфи, які містяться у глобальних ідеологіях (релігійних чи атеїстичних, лівих чи правих, західних чи незахідних) прагнуть до втілення наявних в них образів (глобального халіфату, демократичного “світового співтовариства”, комуністичного інтернаціоналу, тисячолітнього Рейху тощо) через трансформацію суспільства планети.

На першому – масовому або буденному рівні – циркулюють будь-які суб’єктивні уявлення про глобальну політику, зокрема й публіцистичні. На другому – науковому рівні – циркулюють уявлення про зазначене явище, характерні для її дослідників, зокрема, філософські. Обидва рівні дискурсу містять прихований (ідеологічний) підрівень, на якому існують міфи, пов’язані із політичною сферою глобального соціуму. У межах дискурсу глобальної політики відбувається постійна боротьба дискурсів – неоліберального (гегемонійного) і альтернативних, які пропонують інші від існуючого варіанти бачення і розвитку людства.

Отже, дискурс глобальної політики є узагальнений її “текстом” або “мовою”. Ця “мова” або “текст” формує у науковців і мас уявлення про реально-існуюче явище глобальної політики і про його поняття, але не тотожна їм. У першому випадку вона є його опосередкуванням, “знаком”-відображенням, у другому ж вона не тотожна однойменному поняттю, оскільки містить у собі не лише об’єктивні, наукові елементи його визначення, але й будь-які інші суб’єктивні уявлення мас і еліт про нього, у т. ч. й цілком некоректні і помилкові.

Дискурс глобальної політики формує структура “мови глобальної політики” і “контекст”, який впливає на її сприйняття – глобальний, регіональний, національний і локальний, а також індивідуальний і колективний габітус (“суперструктура” дискурсу за Т. ван Дейком), схеми сприйняття якого і зумовлюють опрацювання інформації про глобальну політику. Він є мультимодальним (з т. з. семіотичних засобів (модусів), які використовуються для його сприйняття за Т. Вдовіною [3]), і мультимедійним (з т. з. кількості каналів, які використовуються для його передачі) і складається з кількох рівнів.

Визначення суті і особливостей дискурсу глобальної політики є лише загальним окресленням цього явища. Його конкретизація має відбутись на основі детального дослідження повсякденного (масового), наукового і філософського елементів дискурсу глобальної політики; його минулого і поворотних моментів розвитку, дискурсів, альтернативних гегемонійному дискурсу глобальної політики, які існували у минулому й існують зараз; гегемонійні дискурси, які існували у минулому, і причини їх зміни; різновиди габітусу (“суперструктур” дискурсу), які зумовлюють існуючі зараз і в минулому дискурси – гегемонійний і альтернативні; особливості застосування методу дискурс-аналізу до дослідження дискурсу глобальної політики.

1. Арутюнова Н. Д. *Дискурс* [Електронний ресурс] / Н. Д. Арутюнова // *Лингвистический энциклопедический словарь он-лайн*. – Режим доступу: <http://www.lingvisticheskiy-slovar.ru/description/diskurs/168>. 2. Барт Р. *Избранные работы: Семиотика: Поэтика / Ролан Барт*. – М.: Прогресс, 1989. – 616 с. 3. Вдовина Т. В. *Дискурс-анализ: методологические основания и перспективы применения в социологических исследованиях: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.01 / Т. В. Вдовина*. – М.: РУДН, 2012. – Режим доступу: <http://www.dissertat.com/content/diskurs-analiz-metodologicheskie-osnovaniya-i-perspektivy-primeneniya-v-sotsiologicheskikh-i>. 4. Гнатюк М. М. *Міжнародний актор та політична суб’єктивність у дискурсі реалістського і ліберального підходів / М. М. Гнатюк // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. – 2014. – Т. 160. – С. 44–48. 5. Гололобов И. В. *Теория политического дискурса Эрнесто Лаклау / И. В. Гололобов // Анто-*

- пология, меньшинства, мультикультурализм. – 2003. – Вып. 3. – С. 129–136. 6. Демьянков В. З. Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка / В. З. Демьянков // Язык, культура, общество: IV Междунар. науч. конф. (Москва, 27–30 сентября 2007 г.): Пленар. докл. – М.: Моск. ин-т иностр. языков, 2007. – С. 86–95. 7. Касавин И. Т. Дискурс-анализ и его применение в психологии / И. Т. Касавин // Вопросы психологии. – 2007. – № 6. – С. 97–119. 8. Кибрик А. FAQ: Дискурс: 7 фактов об одном из центральных понятий современной лингвистической теории [Электронный ресурс] / Андрей Кибрик. – Режим доступа: <http://www.postnauka.ru/faq/10456/>; 9. Косолапов Н. А. Мировая политика как явление и предмет науки (к дискуссии на страницах “ПОЛИСа” и “Международных процессов”) / Н. А. Косолапов // ПОЛИС. – 2005. – № 6. – С. 92–109. 10. Кукарцев О. В. Підходи до розуміння глобального управління / О. В. Кукарцев // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. – Сер.: Політологія. – 2013. – Т. 212, Вип. 200. – С. 131–135. 11. Лебедева М. М. Мировая политика: учеб. / М. М. Лебедева. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2007. – 365 с. 12. Максимчук О. Л. Политический дискурс [Электронный ресурс] / О. Л. Максимчук // Мова і культура. – 2010. – С. 71–75. – Режим доступа: <http://www.eprints.zu.edu.ua/6987/1/00molpdo.pdf>. 13. Мировая политика: теория, методология, прикладной анализ / отв. ред. А. А. Кокошин, А. Д. Богатуров. – М.: КомКнига, 2005. – 430 с. 14. Моргунов О. М. Критический дискурс-анализ в методологии политической науки / О. М. Моргунов // Политическая лингвистика. – 2011. – №3 (37). – С. 122–128. 15. Павлова Е. К. Гармонизация глобального политического дискурса на значимом уровне (на примере дискурса США и России): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20 / Е. К. Павлова. – М., 2013. – 38 с. 16. Песков Д. Н. Мировая политика или бег на месте / Д. Н. Песков // ПОЛИС. – 2005. – № 1. – С. 156–160. 17. Пода Т. А. Зміна дискурсу світової політики у постмодерній перспективі: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Т. А. Пода. – К.: Нац. авіац. ун-т., 2011. – 19 с. 18. Романюк А. Б. Аналіз досліджень політичного дискурсу / А. Б. Романюк, А. В. Заяць // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка” “Інформаційні системи та мережі”. – 2012. – № 743. – С. 200–209. 19. Современные международные отношения и мировая политика / А. В. Торкунов, И. Г. Тюлин, А. Ю. Мельвиль и др. – М.: Просвещение, 2004. – 991 с. 20. Федорова Л. О. Філософський дискурс та прагматичні проблеми його перекладу / Л. О. Федорова, Ю. В. Янко // *Studia philologica*. – 2012. – Вип. 1. – С. 117–119. 21. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: АСТ, 2003. – 603 с.
1. Arutyunova N. D. Disku [Elektronniy resurs] / N. D. Arutyunova // *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar onlayn*. – *Rezhim dostupu*: <http://www.lingvisticheskiy-lovar.ru/description/diskurs/168>. 2. Bart R. *Izbrannyye raboty: Semiotika: Poetika* / Rolan Bart. – М.: Progress, 1989. – 616 s. 3. Vdovina T. V. *Diskurs-analiz: metodologicheskie osnovaniya i perspektivy primeneniya v sotsiologicheskikh issledovaniyakh: Avto-ref. dis. ... k. sotsiol. n.*: 22.00.01 / Vdovina Tatyana Vitalevna. – М.: RUDN, 2012. – *Rezhim dostupu*: <http://www.dissercat.com/content/diskurs-analiz-metodologicheskie-osnovaniya-i-perspektivy-priimeneniya-v-sotsiologicheskikh-i>. 4. Hnatiuk M. M. *Mizhnarodnyi aktor ta politychna subiektmist u dyskursi realistskoho i liberalnogo pidkhodiv* / M. M. Hnatiuk // *Naukovi zapysky NaUKMA. Politychni nauky*. – 2014. – Т. 160. – С. 44–48. 5. Gololobov I. V. *Teoriya politicheskogo diskursa Ernesto Laklau / I. V. Gololobov // Antropologiya, menshinstva, multikulturalizm*. – 2003. – Вып. 3. – С. 129–136. 6. Demyankov V. Z. *Текст и дискурс как термины и как слова обыденного языка / V. Z. Demyankov // Yazyk, kultura, obschestvo: IV Mezhdunar. nauch. konf. (Moskva, 27–30 sentyabrya 2007 g.): Plenar. dokl.* – М.: Mosk. In-t inostr. yazykov, 2007. – С. 86–95. 7. Kasavin I. T. *Diskurs-analiz i ego primeneniye v psihologii / I. T. Kasavin // Voprosy psihologii*. – 2007. – # 6. – С. 97–119. 8. Kibrik A. *FAQ: Diskurs: 7 faktov ob odnom iz tsentralnykh ponyatiy sovremennoy lingvisticheskoy teorii [Elektronniy resurs] / Andrey Kibrik*. – *Rezhim dostupu*: <http://www.postnauka.ru/faq/10456/>. 9. Kosolapov N. A. *Mirovaya politika kak yavlenie i predmet nauki (k diskussii na stranitsah “POLISA” i “Mezhdunarodnykh protsessov”)* / Kosolapov N. A. // *POLIS*. – 2005. – #6. – С. 92–109. 10. Kukartsev O. V. *Pidkhody do rozuminnia hlobalnogo upravlinnia / O. V. Kukartsev // Naukovi pratsi ChDU im. P. Mohyly*. – Сер.: *Politolohiia*. – 2013. – Т. 212. – Вып. 200. – С. 131–135. 11. Lebedeva M. M. *Mirovaya politika: Uchebn. / M. M. Lebedeva*. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2007. – 365 с. 12. Maksymchuk O. L. *Politychnyi dyskurs [Elektronnyi resurs] / O. L. Maksymchuk // Mova i kultura*. 2010. – С. 71–75. – *Rezhym dostupu*: <http://www.eprints.zu.edu.ua/6987/1/00molpdo.pdf>. 13. *Mirovaya politika: teoriya, metodologiya, prikladnoy analiz / Otv. red. A. A. Kokoshin, A. D. Bogaturov*. – М.: *KomKniga*, 2005. – 430 s. 14. *Morgun O. M. Kriticheskii diskurs-analiz v metodologii politicheskoy nauki / O. M. Morgun // Politicheskaya lingvistika*. – 2011. – #3 (37). – С. 122–128. 15. *Pavlova E. K. Garmonizatsiya globalnogo politicheskogo diskursa na signifikaivnom urovne (na primere diskursa SShA i Rossii): Avto-ref. dis. d. filol. n.*: 10.02.20 / Pavlova Elena Kasimovna. – М., 2013. – 38 s. 16. *Peskov D. N. Mirovaya politika ili beg na meste / D. N. Peskov // POLIS*. – 2005. – #1. – С. 156–160. 17. *Poda T. A. Zmina dyskursu svitovoi polityky u postmodernii perspektivi: Avto-ref. dys. ... k. filol. n.*: 09.00.03 / T. A. Poda. – К.: *Nats. aviats. un-t*, 2011. – 19 c. 18. *Romaniuk A. B. Analiz doslidzhen politychnoho dyskursu / A. B. Romaniuk, A. V. Zaiats // Visn. Nats. Un-tu “Lvivska Politekhnikha”: Informatsiini systemy ta merezhi*. – 2012. – № 743. – С. 200–209. 19. *Sovremennyye mezhdunarodnyie otноsheniya i mirovaya politika / A. V. Torkunov, I. G. Tyulin, A. Yu. Melvil [i dr.]*. – М.: *Prosveschenie*, 2004. – 991 c. 20. *Fedorova L. O. Filosofskiy diskurs ta prahmatychni problemy yoho perekladu / Fedorova L. O., Yanko Iu. V. // Studia philologica*. – 2012. – Вып. 1. – С. 117–119. 21. *Hantington S. Stolknovenie tsivilizatsiy / Hantington S*. – М.: *AST*, 2003. – 603 p.